

Samen-Buiten-Gewoon
De kracht van de zorglandbouw

Het kwaliteitskader voor de zorglandbouw

2023 - 2028

Samen-Buiten-Gewoon

De kracht van de zorglandbouw

Het kwaliteitskader voor de zorglandbouw 2023-2028

Versie 2.0, juni 2023

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Leeswijzer	5
1. Doel en Reikwijdte	7
1.1 Doel.....	7
1.2 Reikwijdte	7
2. Een korte introductie van het gekozen model	9
2.1 De kracht van de zorglandbouw als vertrekpunt	10
2.2 De vier ringen.....	10
3. Gezamenlijke visie op goede zorg	11
3.1 Kracht van de zorglandbouw	11
3.1.1 Kenmerken van de zorglandbouw	11
3.1.2 De kernwaarden: goede zorg door de ogen van deelnemers.....	14
3.2 Professionele zorg.....	19
4. Ringen van het kwaliteitskader	20
4.1 Ring 1: Persoonlijke zorg.....	21
4.1.1 Zo zie je dit terug op de zorgboerderij.....	21
4.1.2 Wat mag je minimaal verwachten van de zorgboerderij.....	21
4.2 Ring 2: Ervaringen ophalen.....	23
4.2.1 Zo zie je dit terug op de zorgboerderij.....	23
4.2.2 Wat mag je minimaal verwachten	23
4.3 Ring 3: Reflecteren en leren	25
4.3.1 Zo zie je dit terug op de zorgboerderij.....	25
4.3.2 Wat mag je minimaal verwachten?	26
4.4 Ring 4: Kwaliteitsverslag	26
4.4.1 Zo zie je dit terug op de zorgboerderij.....	27
4.4.2 Wat mag je minimaal verwachten?	27
5. Positie van het kwaliteitskader	28
5.1 Samenhang	28
5.1.1 Kwaliteitskaders	28
5.1.2 Kwaliteitskeurmerken	28
5.1.3 Wet- en regelgeving	28
5.2 Implementatie	28
5.2.1 Ontwikkeling en eerste evaluatie.....	29
5.2.2 Doorontwikkeling	29
5.2.3 Academie van de zorglandbouw	30

Bijlage 1: Zorglandbouw in beeld	31
Bijlage 2: Verschillen met het Kwaliteitskompas Gehandicaptenzorg	32
Bijlage 3: Overzicht betrokken partijen	34
Colofon	36

Inleiding

Ontstaan van dit kwaliteitskader

De zorglandbouw streeft al jaren naar het borgen en bevorderen van de kwaliteit van de zorg en ondersteuning die zorgboerderijen bieden. Zo is er al meer dan 20 jaar een eigen kwaliteitskeurmerk voor zorgboerderijen: het keurmerk 'Kwaliteit laat je zien'¹. Dit keurmerk is in 2002 ontwikkeld met het perspectief van de deelnemer als uitgangspunt.

De zorg en ondersteuning, die zorgboerderijen bieden aan deelnemers en hun netwerk, hebben als doel ervoor te zorgen dat deelnemers een kwalitatief goed leven leiden. De wijze waarop zorgboerderijen bijdragen aan meer kwaliteit van leven van hun deelnemers rust op een aantal kernwaarden die uniek zijn voor de zorglandbouw. Deelnemers, mantelzorgers en zorgboeren weten feilloos waar die kwaliteit uit bestaat, maar het is vaak lastig om dat aan een buitenstaander uit te leggen.

Dit kwaliteitskader is ontstaan vanuit de behoefte van de sector om dat unieke, de kracht, van de zorglandbouw beter zichtbaar te maken. Binnen de sector ontstaat daarnaast steeds meer behoefte aan een andere manier van beschrijven en verantwoorden.

De meeste kwaliteitssystemen en -keurmerken leggen de focus op goed ingerichte processen, systemen en heldere protocollen. Hoewel dit belangrijke voorwaarden zijn om kwaliteit te bieden, blijkt uit onderzoek² dat de kwaliteit die deelnemers ervaren als goed of misschien wel excellent vooral ontstaat door de relatie tussen deelnemer en begeleiders en de cultuur op een zorgboerderij. Dit kwaliteitskader geeft zorgboeren handvatten om invulling te geven aan die goede, of zelfs excellente, kwaliteit.

Het kwaliteitskader sluit ook aan op de vraag van het Ministerie van VWS en de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd om te zorgen voor meer transparantie over kwaliteit binnen kleinschalige zorg, die ook door zorgboerderijen geleverd wordt. De sector legt met dit kwaliteitskader een basis voor meer openheid over de geleverde kwaliteit en nodigt alle betrokkenen uit om daarover met elkaar in gesprek te gaan, zodat er sprake is van continu reflecteren en daarmee leren en ontwikkelen. Daarmee legt dit kwaliteitskader een basis van waaruit afwegingen en keuzes gemaakt kunnen worden die de kwaliteit verbeteren zonder onnodige administratieve lasten.

¹ www.kljz.nl

² [Hassink, J, 2022. De kracht van de zorgboerderij; Welke kwaliteiten vinden deelnemers belangrijk. Wageningen, Wageningen University & Research](#)

Leeswijzer

Dit document begint met het beschrijven van de doelstelling en de reikwijdte van dit kwaliteitskader. In dit deel staat beschreven wat het kwaliteitskader moet opleveren en welke zorg en ondersteuning onder dit kwaliteitskader vallen.

Dit wordt gevolgd door een korte introductie van het gekozen kwaliteitsmodel, waarna een beschrijving volgt van de visie op goede zorg met daarin een beschrijving van de kracht van de zorglandbouw en de kenmerken van professionele zorg. De kracht van de zorglandbouw wordt beschreven aan de hand van de (meer)waarde van zorgboerderijen zoals deelnemers die ervaren.

Vervolgens wordt aan de hand van een kwaliteitsmodel met vier ringen beschreven op welke manier de kwaliteit van de zorglandbouw wordt geborgd, bewaakt en verantwoord.

Tot slot wordt de positie van het kwaliteitskader beschreven door de samenhang met andere kwaliteitskaders en de wet- en regelgeving te benoemen en komt aan bod hoe het kwaliteitskader is geïmplementeerd, geëvalueerd en wordt doorontwikkeld.

Een aantal begrippen toegelicht

Zorgboerderij

In dit kwaliteitskader wordt onder een zorgboerderij verstaan: de rechtsvorm en de plek van waaruit op een professionele manier zorg en ondersteuning worden geboden aan deelnemers. Binnen de geboden zorg en ondersteuning heeft het contact met planten en/of dieren een centrale rol en er wordt invulling gegeven aan de kernwaarden uit dit kwaliteitskader.

Deelnemer

In dit kwaliteitskader wordt onder een deelnemer verstaan: degene die zorg en/of ondersteuning ontvangt van de zorgboerderij.

In de zorg wordt doorgaans gesproken over cliënten, in de zorglandbouw wordt vaak bewust gekozen voor de term 'deelnemer' omdat deze meer recht doet aan de gelijkwaardigheid tussen de zorgboer, de begeleiders en de deelnemers. Termen die ook vaak gebruikt worden, zijn hulpboeren en (agrarisch) medewerkers. Voor het leesgemak is gekozen voor de term deelnemer, hiermee doelen we op deelnemers van alle genders.

Zorgboer

In dit kwaliteitskader wordt onder een zorgboer verstaan: de ondernemer/ verantwoordelijke die de zorgboerderij runt. Dit kan zowel een veehouder, akkerbouwer als kweker zijn; maar ook iemand met een zorgachtergrond met een hobby-boerderij. In sommige gevallen wordt de zorgboer aangestuurd door een bestuur, zij vallen in dit kader als eindverantwoordelijke ook onder de term zorgboer.

De meeste zorgboeren hebben ook een rol in de dagelijkse begeleiding van deelnemers. Zorgboeren werken vaak samen met begeleiders en vrijwilligers.

Voor het leesgemak is gekozen voor de term zorgboer, hiermee doelen we op zorgboeren van alle genders.

Begeleider

In dit kader wordt onder een begeleider verstaan: degene die vanuit de zorgboerderij zorg, ondersteuning, begeleiding, verpleging en/of verzorging biedt aan de deelnemers. Deze term kan zowel betrekking hebben op zorgboeren, begeleiders als op vrijwilligers.

Voor het leesgemak is gekozen voor de term begeleider, hiermee doelen we op begeleiders van alle genders.

Kernwaarden van de zorglandbouw

In dit kwaliteitskader wordt onder kernwaarden verstaan: de aspecten die door deelnemers worden benoemd als meest waardevolle onderdelen van de zorg en ondersteuning op zorgboerderijen. Vanuit het perspectief van de deelnemers zijn dit dé aspecten die zorg en ondersteuning kwalitatief goed maken.

1. Doel en Reikwijdte

1.1 Doel

Binnen het kwaliteitskader zorglandbouw is het handhaven en bevorderen van de kwaliteit van leven voor deelnemers het belangrijkste uitgangspunt. Daarbij ligt de focus op de door de deelnemer beleefde kwaliteit, waarbinnen de relatie tussen de deelnemer en de begeleiders een belangrijke rol speelt.

Het doel van het kwaliteitskader is vierledig:

- Het kwaliteitskader laat zien wat de unieke kracht van de zorglandbouw is.
- Het kwaliteitskader geeft inzicht in wat deelnemers, naasten en verwijzers kunnen verwachten van de zorg op een zorgboerderij.
- Het kwaliteitskader stimuleert zorgboerderijen, zorgboeren en begeleiders om zichzelf te blijven ontwikkelen en geeft handvatten om de kracht van de zorglandbouw in de praktijk tot uiting te laten komen.
- Het kwaliteitskader zorgt voor transparantie over de borging van kwalitatief goede zorg op zorgboerderijen.

1.2 Reikwijdte

Het kwaliteitskader zorglandbouw heeft betrekking op zorg en ondersteuning aan alle mensen die een (zorg)vraag hebben en hiervoor een zorgovereenkomst aangaan met een zorgboerderij. Vaak is er op zorgboerderijen sprake van een mix van verschillende doelgroepen en financieringsvormen. Hierbij kan het gaan om mensen met een indicatie en financiering³ vanuit:

- De Jeugdwet
- Wet maatschappelijke ondersteuning
- Wet langdurige zorg
- Zorgverzekeringswet

Deze zorg kan worden geboden in de vorm⁴ van:

- dagbesteding op de zorgboerderij of in ambulante vorm;
- individuele begeleiding op de zorgboerderij of in ambulante vorm;
- logeren (respijtzorg) op de zorgboerderij;
- woonbegeleiding op de zorgboerderij;
- integrale zorg, dagbesteding gecombineerd met woonzorg op de zorgboerderij.

De geboden zorg wordt soms gecombineerd met kinderopvang, basis-, voortgezet- en beroepsonderwijs, arbeids(re-)integratie en/of behandeling. Dit kwaliteitskader richt zich niet op dit aanvullende aanbod, maar is wel van toepassing op de zorg die binnen die combinaties geboden wordt.

³ Het gaat hierbij zowel om zorg in natura als zorg vanuit een persoonsgebonden budget.

⁴ Bijlage 1 geeft inzicht in de omvang en zorgsoorten die wordt geboden op zorgboerderijen.

Wat kun je met dit kwaliteitskader?

Wat kunnen deelnemers en hun naasten met dit kwaliteitskader?

Deelnemers en hun naasten krijgen door dit kwaliteitskader inzicht in hoe goede zorg en ondersteuning op een zorgboerderij er uitziet en welke kenmerken deze zorg heeft. Dit helpt hen om te besluiten of zorg op een zorgboerderij passend is bij hun wensen en zorgvraag.

Daarnaast geeft de beschrijving van de kracht van de zorglandbouw (de kenmerken en kernwaarden) hen (beeld)taal om met een zorgboer in gesprek te gaan over wat zij belangrijk vinden en waar zij in de zorg en ondersteuning graag de nadruk op willen leggen, zowel voor aanvang van de zorg en ondersteuning als in de periode waarin zij zorg en ondersteuning ontvangen van de zorgboerderij.

Wat kunnen zorgboeren met dit kwaliteitskader?

Dit kwaliteitskader helpt zorgboeren op verschillende manieren. De beschrijving van de Kracht van de zorglandbouw (definitie van goede zorg) is een meetlat waarlangs de zorgboer de zorg en ondersteuning van zijn zorgboerderij kan leggen.

Daarnaast geeft deze beschrijving de zorgboer (beeld)taal om met deelnemers, naasten, verwijzers, financiers en toezichthouders in gesprek te gaan over de zorg en ondersteuning die de zorgboerderij biedt.

Het kwaliteitsmodel helpt de zorgboer om te reflecteren en te leren en het helpt bij de invulling van de zogenaamde plan-do-check-act cyclus. Daarmee ondersteunt het bij het verbeteren van kwaliteit van de zorg op de eigen zorgboerderij en het zichtbaar maken van de kwaliteit van zorg naar buiten toe.

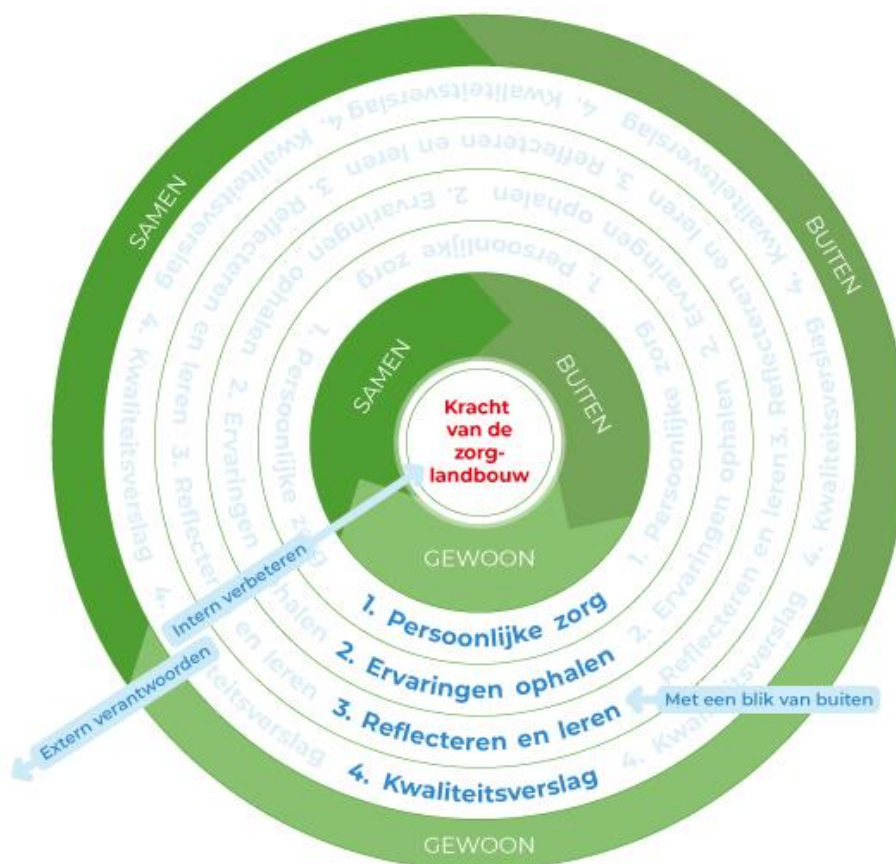
Wat kunnen financiers en toezichthouders met dit kwaliteitskader?

Dit kwaliteitskader helpt financiers en toezichthouders in hun toezicht op de kwaliteit van zorg door het kwaliteitskader als basis te nemen voor hun afspraken (aanbesteding en contractering) met en het toezicht op zorgboerderijen. Het kwaliteitsverslag dat de zorgboer maakt op basis van dit kwaliteitskader zorgt voor transparantie over de manier waarop de zorgboerderij invulling geeft aan de geleverde zorg en ondersteuning en de kwaliteit daarvan.

2. Een korte introductie van het gekozen model

Het kwaliteitsmodel binnen dit kwaliteitskader stimuleert zorgboerderijen, zorgboeren en begeleiders tot leren en verbeteren. In het model staat de visie op goede zorg door de ogen van de deelnemers centraal. Aan de hand van vier ringen wordt die goede zorg vervolgens geborgd. Het kwaliteitsmodel van het Kwaliteitskompas Gehandicaptenzorg⁵ ligt aan dit model ten grondslag. Ook in dat model staat de visie op goede zorg centraal en wordt met behulp van vier bouwstenen ingezet op het leren en verbeteren.

Het gekozen kwaliteitsmodel geeft ruimte aan een eigen unieke identiteit voor elke zorgboerderij en zorg en ondersteuning op maat voor deelnemers uit alle doelgroepen. Daarnaast kent dit model een vorm van externe verantwoording en zorgt het voor openheid over de kwaliteit van de zorg en ondersteuning en de acties die op dat gebied worden genomen. De gezamenlijke visie over de kracht van de zorglandbouw vormt het vertrekpunt van het model, gevolgd door vier ringen aan de hand waarvan de persoonlijke zorg voor deelnemers, het onderzoeken van deelnemerservaringen, het leren en reflecteren en het verantwoorden worden ingevuld.

Figuur 1: Model kwaliteitskader zorglandbouw

⁵ In bijlage 2 een overzicht van de verschillen met het Kwaliteitskompas Gehandicaptenzorg 2023-2028

2.1 De kracht van de zorglandbouw als vertrekpunt

Centraal in het model staat de gezamenlijke visie op de kracht van de zorglandbouw. Deze visie omvat alle onderdelen van het model en geeft daarmee invulling aan de totale zorg en ondersteuning die zorgboerderijen geven.

In dit kwaliteitskader krijgt de beschrijving van deze visie daarom veel ruimte. Er wordt beschreven wat de kenmerken van een zorgboerderij zijn, gevolgd door een beschrijving van dat wat volgens deelnemers en hun naasten de kracht van de zorglandbouw is: de kernwaarden.

2.2 De vier ringen

Het model heeft vier ringen die het proces van het van binnenuit blijven ontwikkelen en het naar buiten toe verantwoorden ondersteunen en borgen. De vier ringen zijn:

1. Persoonlijke zorg
2. Ervaringen ophalen
3. Reflecteren en leren met een blik van buiten
4. Kwaliteitsverslag

In hoofdstuk 4 worden deze ringen zo concreet mogelijk beschreven door te benoemen waar elke ring over gaat, hoe de invulling daarvan terug te zien is op een zorgboerderij en wat de minimale verwachtingen binnen de betreffende ring zijn.

3. Gezamenlijke visie op goede zorg

Wat als goede zorg binnen de zorglandbouw mag worden beschouwd staat beschreven in dit hoofdstuk. Deze visie op goede zorg staat centraal in het kwaliteitsmodel met de verschillende ringen. De visie op goede zorg doordringt alle lagen en ringen van het kwaliteitsmodel.

Het belangrijkste vertrekpunt voor de beschrijving van goede zorg zijn de aspecten van zorg die door *deelnemers en hun naasten* als meest waardevol worden ervaren. Deze aspecten noemen we de kernwaarden van de zorglandbouw. Deze kernwaarden zijn de kracht van de zorglandbouw. Het hoofdstuk sluit af met een beschrijving van de kenmerken en uitgangspunten van professionele zorg binnen de sector.

3.1 Kracht van de zorglandbouw

3.1.1 Kenmerken van de zorglandbouw

Op elke zorgboerderij zijn de drie belangrijke kenmerken van de zorglandbouw terug te vinden. Het gaat om de volgende kenmerken die onderling samenhangen:

- **Samen**
De sociale structuur: de cultuur die op een zorgboerderij heerst en waaraan iedereen bijdraagt. Dit zou je kunnen omschrijven als een collectieve basishouding die het uitgangspunt is voor de manier waarop de mensen op de zorgboerderij met elkaar om gaan.
- **Buiten**
De boerderijomgeving: de fysieke ruimte met haar groene kenmerken die invloed heeft op en invulling geeft aan 'het gewone' en de sociale structuur.
- **Gewoon**
Het gewone leven en 'gewoon' contact: de boerderij als weerspiegeling van het gewone leven en het contact van mens tot mens.

Figuur 2: De kenmerken van de zorglandbouw

Samen

Kenmerkend voor een zorgboerderij zijn de sfeer en cultuur van saamhorigheid en betrokkenheid over en weer. Iedereen die op de boerderij is maakt deel uit van de gemeenschap op de zorgboerderij die soms wordt ervaren als een tweede familie.

Ook de interacties met de dieren hebben een meerwaarde voor de sociaal-emotionele ontwikkeling en dragen bij aan het gevoel erbij te horen. Omdat degenen die verantwoordelijk zijn voor het agrarische deel van het bedrijf in de ogen van deelnemers deel uitmaken van 'het echte leven', fungeren zij voor deelnemers vaak als rolmodel en vormen ze een brug naar het maatschappelijke leven.

Omgekeerd vormt de zorgboerderij ook de brug van de samenleving naar de deelnemers: de zorgboerderij is een plek waar bezoekers (zoals leveranciers, afnemers, bezoekers van een boerderijwinkel en een dierenarts) contact maken met deelnemers. De zorgboerderij draagt daardoor bij aan een inclusieve samenleving en is een plek waar deelnemers en andere mensen elkaar ontmoeten.

Op de boerderij wordt als team samengewerkt. De planten en dieren hebben verzorging nodig, waardoor er altijd genoeg verschillende nuttige werkzaamheden zijn die gedaan moeten worden. Er is keuze uit een grote diversiteit aan werkzaamheden en activiteiten, waardoor iedereen een nuttige bijdrage kan leveren. Elke bijdrage telt mee voor dat wat het team samen bereikt.

Ook de pauzemomenten, waarin samen wordt gegeten, zijn belangrijke ankerpunten in de dag. De boerderij als bron van onze voeding biedt bovendien volop aanknopingspunten voor gezond eten. Vaak wordt dit ook direct op de boerderij in de praktijk gebracht door gezamenlijk het eten te bereiden en samen de maaltijd te nuttigen.

Het principe van waaruit de zorgboer en de begeleiders invulling geven aan de sociale structuur op de zorgboerderij is:

Iedereen telt mee en draagt bij

Dat houdt in dat de zorgboer en de begeleiders op de zorgboerderij ervoor zorgen dat:

- iedereen de kans krijgt om een bijdrage te leveren;
- iedereen onderdeel is van de groep en er waardering is voor ieders bijdrage;
- er gelegenheid is om sociale contacten op te doen en steun te ervaren.

Wat we doen is zinvol en dat ervaren we samen ook zo

Dat houdt in dat de zorgboer en de begeleiders op de zorgboerderij ervoor zorgen dat:

- er nuttig werk is en iedereen daaraan kan bijdragen;
- er keuze is uit een grote diversiteit aan bezigheden en elke taak een meerwaarde heeft.

Deelnemers over 'samen'

"Als iemand ergens moeite mee heeft, met werken ofzo. Dan helpt iemand, dan zegt iemand: 'oh ik help je wel even', en dat vind ik heel mooi."

"Je zit in principe in een team. Eén team, één taak."

Buiten

Het meest zichtbare kenmerk van een zorgboerderij is de boerderijomgeving. De boerderij is een plek vol leven, beweging en ruimte. Er zijn veel mogelijkheden om buiten te zijn; er zijn plekken om de rust op te zoeken of juist de interactie aan te gaan met de dieren of de anderen op de boerderij. Hierdoor zijn deelnemers op een natuurlijke manier in beweging. De seizoenen met de daarbij behorende werkzaamheden bieden daarnaast een natuurlijk ritme dat structuur en houvast biedt. De volgende principes borgen de inzet van deze boerderij-omgeving binnen de zorg:

De groene omgeving is onderdeel van de zorg

Dat houdt in dat de zorgboer en de begeleiders op de zorgboerderij ervoor zorgen dat:

- planten, dieren en de groene (buiten)ruimte *bewust* worden ingezet bij het werken aan de doelen van de deelnemer.

Deelnemer over 'buiten'

"Ik wil af en toe in m'n eigen een beetje terugtrekken. Dan zeg ik 'ik loop even weg en ik ga even wat anders doen' ofzo."

Gewoon

Wat steeds terugkomt in gesprekken met deelnemers en mantelzorgers is dat het op de boerderij zo gewoon is. Deelnemers beschrijven dat als 'we gaan gewoon met elkaar om en de boerderij is geen instelling'. Met een vast team wordt gezamenlijk gewerkt op de boerderij. Dit geeft een gevoel van gelijkwaardigheid en het draagt bij aan de onderlinge band.

Het menszijn staat centraal in deze relatie en de rollen begeleider en cliënt verdwijnen naar de achtergrond. Met deze band als vertrekpunt wordt er samen gezocht naar overeenstemming over de doelen waaraan gewerkt wordt. Daarbij geldt dat de persoonlijke situatie van de deelnemer het vertrekpunt vormt voor het formuleren van passende doelen en de inzet van geschikte methodieken. Het accent ligt niet op het zorgen voor, maar op het versterken van ieders eigen krachten en ontdekken van hoe ieders krachten benut kunnen worden.

Daarnaast ervaren deelnemers op de boerderij het gewone leven waarin weinig over zorg wordt gesproken. Deelnemers zijn bezig met zinvolle werkzaamheden waarbij niet alle risico's worden weggenomen en kunnen daardoor ook eigen verantwoordelijkheid nemen. Vaak is er een huiselijke inrichting en sfeer en worden huishoudelijke taken gezamenlijk uitgevoerd, wat eraan bijdraagt dat deelnemers zich snel thuis voelen. Doordat planten en dieren ook de levenscyclus volgen, krijgen thema's die onderdeel zijn van het leven (zoals geboorte, groei, ziekte en overlijden) vanzelf een plek op de boerderij.

Door te werken vanuit de volgende principes zorgen zorgboeren en begeleiders ervoor dat deelnemers het gewone leven en ‘gewoon’ contact ervaren op de zorgboerderij:

De deelnemer vormt het vertrekpunt en de focus ligt op wat wél kan

Dat houdt in dat de zorgboer en de begeleiders op de zorgboerderij ervoor zorgen dat:

- er een persoonlijke relatie is met de deelnemer;
- de deelnemer inspraak heeft over de eigen activiteiten op de boerderij;
- er wordt versterkt, benut en/of behouden wat deelnemers wél kunnen;
- de deelnemer betrokken is bij het opstellen van zijn/haar persoonlijke plan en het evalueren daarvan.

De deelnemer ervaart op de boerderij het gewone leven

Dat houdt in dat de zorgboer en de begeleiders ervoor zorgen dat:

- het contact van mens tot mens centraal staat;
- er ruimte is om te groeien, verantwoordelijkheid te dragen en om te gaan met risico's;
- de dingen die bij het gewone leven horen te ervaren zijn op de boerderij.

Deelnemer over ‘gewoon’

“Ja omdat de boer en boerin en de kinderen die het hier runnen allemaal ontzettend vriendelijk zijn, en persoonlijk contact met je hebben. Ze kennen je naam, en ze zijn gewoon heel behulpzaam met dingen die moeten gebeuren. En dat geeft wel een hele fijne sfeer.”

3.1.2 De kernwaarden: goede zorg door de ogen van deelnemers

Binnen de drie genoemde kenmerken ontstaan de aspecten van de zorg en ondersteuning die deelnemers benoemen als meest waardevol. In het kwaliteitskader noemen we dit de kernwaarden van de zorglandbouw of kortweg de kracht van de zorglandbouw. Uit onderzoek⁶ blijkt dat ook de naasten van de deelnemers, de zorgboeren en andere betrokkenen die kernwaarden zien als dát wat op een zorgboerderij centraal moet staan en daarmee vormen zij de definitie van goede zorg. Dit zijn de kernwaarden ondergebracht binnen de eerdergenoemde kenmerken:

⁶ [Hassink, J, 2022. De kracht van de zorgboerderij; Welke kwaliteiten vinden deelnemers belangrijk. Wageningen, Wageningen University & Research](#)

Samen

Ik hoor erbij en ik doe mee

Sociale contacten, steun en erbij horen: op de zorgboerderij kunnen deelnemers sociale contacten opbouwen en steun en waardering krijgen van de zorgboer, begeleiders, andere deelnemers en/of vrijwilligers.

Deelnemers horen erbij en ze ervaren gelijkwaardigheid. Ze voelen zich vaak onderdeel van een team en van de buurt. Met de verschillende dieren kunnen deelnemers een band opbouwen en voor hun gevoel steun ontvangen.

Binnen deze vormen van sociale interactie kunnen deelnemers zowel steun en waardering ontvangen als geven. Dit versterkt de gevoelens van gelijkwaardigheid en eigenwaarde.

Op de zorgboerderij kunnen deelnemers daarnaast contact hebben met mensen uit de buurt. Bij sommige locaties is er een winkel, een eetgelegenheid of kunnen vaste bezoekers wekelijks langskomen om groenten op te halen. Sommige locaties worden bezocht door kinderen van nabijgelegen scholen. Dit versterkt het gevoel bij deelnemers dat ze meedoen in de samenleving.

Ik kan kiezen uit nuttig werk

Keuze uit zinvolle activiteiten en werkzaamheden: op de boerderij wordt samengewerkt, als een team. Er is veel werk te doen en daardoor is er een ruime keuze aan activiteiten, waardoor deelnemers activiteiten kunnen doen die zij zelf leuk en nuttig vinden.

Deelnemers kunnen kiezen uit verschillende agrarische activiteiten en werkzaamheden (o.a. het verzorgen van dieren, tuinieren, werken op het land). Ook kunnen zij helpen bij verschillende huishoudelijke activiteiten, zoals gezamenlijk koken. De werkzaamheden worden als zinvol ervaren doordat ieders bijdrage meetelt in dat wat het team gezamenlijk bereikt.

We eten samen gezond

Gezond eten: op de boerderij wordt samen gegeten, het zijn ankerpunten in de dag. Er is aandacht voor gezond en goed eten. Sommige ingrediënten komen vers en onbewerkt van het land en deelnemers zijn zelf betrokken bij de productie ervan.

Buiten

Ik beweeg veel op de boerderij

Beweging: de combinatie van de verschillende activiteiten en de buitenomgeving met verschillende plekken om naartoe te gaan (bijv. tuin, stal, boomgaard, werkplaats) zorgt ervoor dat deelnemers op een natuurlijke manier fysiek actief zijn op de zorgboerderij.

Er is ruimte en ik kan veel buiten zijn

Natuurlijke omgeving: op zorgboerderijen zijn veel mogelijkheden om naar buiten te gaan en tijd door te brengen in de fysieke groene ruimte op/rondom de zorgboerderij. Deze omgeving biedt deelnemers de mogelijkheid om ruimte en rust te ervaren en overmatige prikkels te vermijden. Ook biedt de groene omgeving mogelijkheden voor zingeving en reflectie.

Het ritme op de boerderij geeft mij houvast

Structuur: de zorgboerderij draagt vaak bij aan structuur in het leven van deelnemers. Er is veelal een vaste dagindeling met op vaste tijden activiteiten, koffie- en eetmomenten. Elke dag zijn er activiteiten die gedaan moeten worden, zoals het verzorgen van dieren. Ook zorgen de verschillende seizoenen en de gebeurtenissen die daarmee gepaard gaan voor structuur.

Gewoon

Ik word gezien en gehoord

Persoonsgerichte begeleiding: op de zorgboerderij is er persoonlijke aandacht voor de interesses, wensen en mogelijkheden van individuele deelnemers. Maatwerk dus, waarbij er aandacht is voor wat deelnemers zelf belangrijk vinden en de zorg die nodig en geïndiceerd is. De activiteiten en werkzaamheden op de zorgboerderij worden hier zoveel mogelijk op afgestemd.

Ook is er volgens de deelnemers vaak sprake van een betrokken en gelijkwaardige relatie met de zorgboer. Deelnemers voelen zich gewaardeerd.

Het is op de boerderij net als in het gewone leven

Gewone leven: op de zorgboerderij kunnen deelnemers het gewone leven ervaren. Deelnemers zijn bezig met zinvolle werkzaamheden waarbij niet alle risico's worden weggenomen en er wordt weinig over zorg gesproken.

Vaak is er een huiselijke inrichting en sfeer, waardoor deelnemers zich snel thuis voelen. Ook de huishoudelijke activiteiten die deelnemers kunnen uitvoeren kunnen hieraan bijdragen.

Ik krijg de kans om te leren

Stimulerende omgeving die aanzet tot groei: de boerderij is activerend door de aanwezigheid van de verschillende agrarische/buitenactiviteiten. Op de boerderij worden deelnemers ingezet op taken waar ze goed in zijn. Dit helpt om vaardigheden te behouden en waar mogelijk verder te ontwikkelen.

Ook is er de mogelijkheid om te leren van eigen fouten en successen. Deelnemers leren daardoor nieuwe talenten van zichzelf te ontdekken. Dit versterkt het gevoel van eigenwaarde. Vaak zetten deelnemers stappen richting regulier werk of andere vormen van maatschappelijke participatie.

Kernwaarden in de praktijk

“Op de zorgboerderij mag je zijn wie je bent. Dit is heel belangrijk. Je ontvangt begrip, je voelt je begrepen, je ontvangt steun en creëert vriendschappen.”

- deelnemer met dementie -

“Iedereen wordt daar gelijk behandeld. En dat geeft een heel goed gevoel van veiligheid.”

- mantelzorger -

“De beesten zijn mijn alles. Mensen heb ik niet zoveel mee, ik heb meer met beesten dan met mensen.”

- deelnemer met een licht verstandelijke beperking -

“En ik moet wel zeggen dat de sfeer die daar heerst, die kun je echt wel het beste omschrijven als een soort van thuissituatie, als een huiskamergevoel, en dat vindt ze wel heel heel heel fijn.”

- mantelzorger -

“Ik vind het belangrijk dat je hier alles kan leren, want ik heb hier ook een bosmaaier certificaat gehaald.”

- deelnemer met autisme -

“Er is hier zoveel te doen, en zeg maar alles mag, alles kan, als het maar niet te gek is natuurlijk.”

- deelnemer met dementie -

“Ik vind het fijn om fysiek bezig te zijn op de zorgboerderij”

- deelnemer met dementie -

“Buiten vind ik het best.”

- deelnemer een licht verstandelijke beperking en autisme -

“Maandag en donderdag uitmesten, en dinsdag, woensdag en vrijdag eieren uithalen en voeren.”

- deelnemer met een licht verstandelijke beperking -

“Wij krijgen elke dag verse soep met de dingen die uit de tuin komen.”

- deelnemer met niet aangeboren hersenletsel -

3.2 Professionele zorg

Eén van de onderdelen van goede zorg en ondersteuning is (vak)bekwaamheid: de manier waarop op een professionele manier invulling wordt gegeven aan de gevraagde en geïndiceerde zorg en ondersteuning. Op zorgboerderijen wordt deze zorg en ondersteuning vaak geboden door een combinatie van begeleiders met een zorgopleiding en begeleiders met kennis van de landbouw. Deze mix benoemen deelnemers en hun naasten als waardevol en onmisbaar. De kracht van deze mix is dat er sprake is van een afspiegeling van 'het gewone leven' waarin elke persoon zijn eigen kwaliteiten inbrengt.

Bovendien draagt de mix van professionals bij aan een cultuur waarbinnen deelnemers benaderd worden op een 'normale', niet geïnstitutionaliseerde, manier. De professionals met een zorgopleiding (in- en/of extern) bewaken de kwaliteit van het zorginhoudelijke proces en de professionals met kennis van de landbouw bewaken het agrarische proces. Er is sprake van professionele zorg passend bij de zorgzwaarte en de doelgroep.

Zowel de begeleiders met een zorgopleiding als de begeleiders met een andere opleiding, zijn in staat om op professionele wijze zorg en ondersteuning te bieden. Het zijn beide professionals met een houding die zich kenmerkt door:

- Professionals dragen verantwoordelijkheid en maken bewuste keuzes.
- Professionals blijven zichzelf ontwikkelen en reflecteren op eigen handelen.
- Professionals kennen hun positie in het zorgveld; zij zijn zich bewust van hun grenzen en schakelen aanvullend daarop tijdig (externe) deskundigen in en dragen actief bij aan een goede samenwerking tussen betrokken partijen.
- Professionals zijn op de hoogte van wetten, regels en beroepsnormen en toetsen hun handelen en keuzes daaraan.
- Professionals kennen de kracht van de zorglandbouw en werken vanuit de principes die hieraan ten grondslag liggen.

Kwalificaties passend bij de zorgzwaarte en de doelgroep

Voor bepaalde zorgvormen zijn er wettelijk of in veldnormen opleidingseisen vastgesteld. Hierbij kun je denken aan:

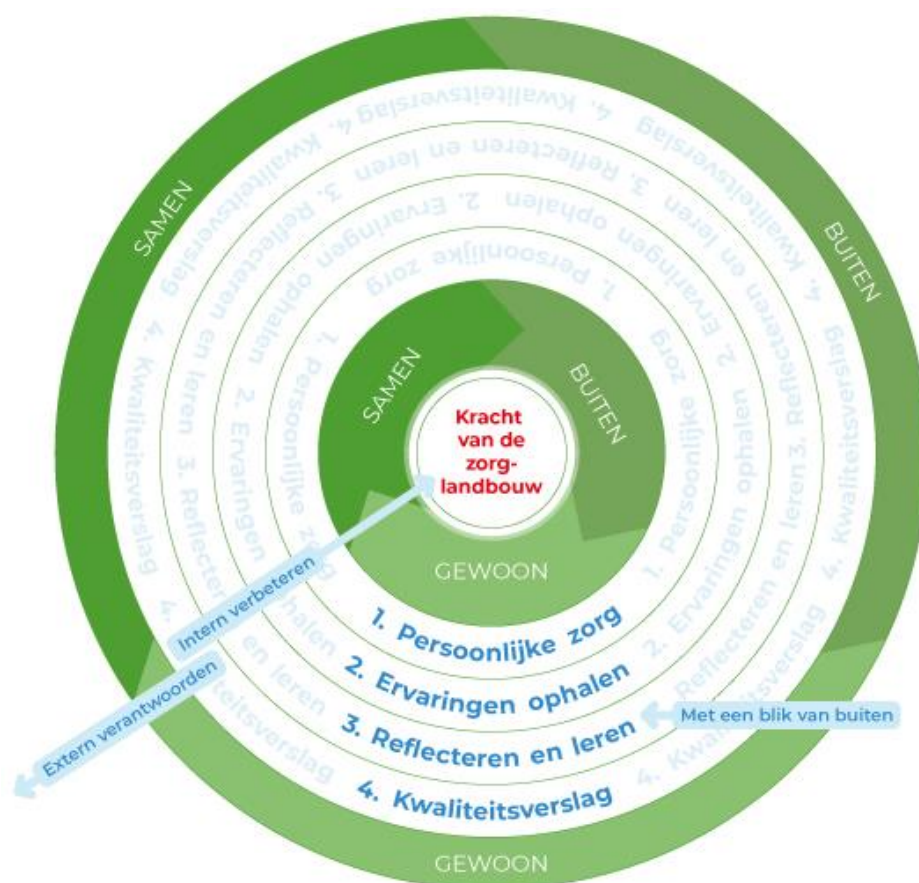
- een SKJ-registratie conform de norm verantwoorde werktoedeling bij Jeugdzorg;
- een BIG-registratie bij het uitvoeren van voorbehouden handelingen;
- specifieke deskundigen bij inzet van onvrijwillig/verplichte zorg;
- de aanwezigheid van de juiste kennis, vaardigheden en houding (bevoegd en bekwaam) bij ondersteuning op het gebied van medicatie.

Ook in situaties waarin er geen wettelijke opleidingseisen zijn vastgelegd, is het belangrijk om te werken met professionals die de juiste kennis en vaardigheden hebben om goede zorg te kunnen verlenen. Zo kan het nodig zijn om kennis te hebben van een specifieke aandoening of problematiek ook al bestaan daar geen wettelijke eisen voor.

4. Ringen van het kwaliteitskader

In het voorgaande hoofdstuk is duidelijk geworden *wat* de kracht van de zorglandbouw is: de kernwaarden die ontstaan op het raakvlak van samen, buiten en gewoon. Deze gezamenlijke visie op de kracht van de zorglandbouw staat centraal in het hele kwaliteitsmodel. Aan de hand van vier ringen wordt beschreven hoe kwaliteit methodisch wordt opgebouwd en verantwoord. Dit gaat over het *borgen, bewaken en verantwoorden* van de kwaliteit.

De focus ligt op leren, verbeteren en behouden wat goed is. Ook openheid geven over wat goed gaat en wat beter kan is onderdeel van het kwaliteitsmodel, dit ondersteunt het interne proces van blijven ontwikkelen en zorgt voor verantwoording naar de buitenwereld.

Figuur 3 Model kwaliteitskader zorglandbouw

4.1 Ring 1: Persoonlijke zorg

De eerste ring gaat over afstemmen op de behoefte van de individuele deelnemer. Het gaat over de manier waarop de deelnemer samen met de betrokkenen⁷ bepaalt wat belangrijk is, aan welke doelen gewerkt wordt en hoe de kernwaarden invulling krijgen voor deze unieke deelnemer. Ook het inventariseren van de persoonlijke risico's en voorwaarden op het gebied van veiligheid horen hierbij.

Belangrijk in dit proces zijn de vertrouwensrelatie en de dialoog tussen alle betrokkenen. Dit proces kent formele momenten, zoals het vaststellen en evalueren van een ondersteuningsplan⁸. Maar ook informele momenten zijn erg belangrijk, zoals de gesprekken aan de koffietafel, tijdens het dagelijks werk of bij het komen en gaan naar en van de zorgboerderij. Het is een voortdurend proces van aansluiten en afstemmen.

4.1.1 Zo zie je dit terug op de zorgboerderij

Een goede invulling van deze eerste ring zie je terug doordat er sprake is van passende zorg, passende werkzaamheden, een passende en veilige werk- en/of woonplek en doordat de deelnemer de kernwaarden ervaart. Er is een open sfeer waarin ruimte is voor eigen inbreng, inspraak, keuzemogelijkheden en overleg. Daarnaast zijn de afstemming en het maatwerk zichtbaar in het ondersteuningsplan en de evaluatieverslagen.

4.1.2 Wat mag je minimaal verwachten van de zorgboerderij

Op de zorgboerderij is er voor iedere deelnemer een persoonlijk ondersteuningsplan. Uit dit plan blijkt dat het samen met de deelnemer, en indien van toepassing ook andere betrokkenen⁹, gemaakt is. In het plan zie je terug op welke manier de kernwaarden tot uiting komen in de manier van werken aan de persoonlijke doelen.

Met iedere deelnemer is er een afspraak over de termijn waarbinnen het plan geëvalueerd wordt, waarbij een minimum geldt van één evaluatie per jaar. Daarnaast zijn er duidelijke afspraken over de bereikbaarheid en de manier waarop de deelnemer en/of andere betrokkenen tussentijds kunnen praten over de zorg, de doelen en de voortgang.

⁷ Denk hierbij aan: de wettelijk vertegenwoordiger, de mantelzorger of naaste, de begeleider, de zorgboer en andere extern (professioneel) betrokkenen

⁸ In dit kwaliteitskader is gekozen voor de term ondersteuningsplan. Termen die ook wel gebruikt worden zijn begeleidingsplan, zorgplan en zorgleefplan. In een ondersteuningsplan staan de afspraken die de deelnemer met de zorgboerderij maakt over de zorg en ondersteuning die hij ontvangt.

⁹ Denk hierbij aan: de wettelijk vertegenwoordiger, de mantelzorger of naaste en andere extern (professioneel) betrokkenen

Het ondersteuningsplan

Een ondersteuningsplan gaat uit van de unieke situatie, wensen, mogelijkheden en zorgvraag van de deelnemer. De inhoud is daarop afgestemd en kan verschillen per deelnemer. Binnen 24 uur is er in elk geval informatie over de primaire hulpvraag van de deelnemer, eventuele medicatie en een eerste contactpersoon (bijvoorbeeld bij calamiteiten) beschikbaar. Deze informatie wordt vervolgens uitgebreid met de doelen waaraan gewerkt wordt en de wijze waarop dat gebeurt. Daarin worden eventuele risico's en afspraken over veiligheid ook meegenomen.

Wanneer de deelnemer op de zorgboerderij woont, dan wordt de eerste informatie uitgebreid met afspraken over het wooncomfort. Dat kan in het ondersteuningsplan of in aanvullende stukken in het dossier. Hierbij moet je denken aan informatie over:

- wat de deelnemer belangrijk vindt (zijn levensvisie of -overtuiging);
- de dag invulling (ook buiten dagbesteding om);
- persoonlijke verzorging (inclusief een schoon huis en schone kleding);
- de betrokkenheid en participatie van naasten en het sociale netwerk;
- andere onderwerpen die belangrijk zijn voor veilig en comfortabel wonen.

Evaluaties

Net zoals de inhoud van een ondersteuningsplan afhankelijk is van de unieke deelnemer, is ook de frequentie van evalueren per deelnemer verschillend.

Deelnemers die veel ontwikkelmogelijkheden hebben (bijvoorbeeld jeugd) of bij deelnemers waarbij de hulpvraag snel kan veranderen (bijvoorbeeld bij mensen met een progressief ziektebeeld zoals dementie) kan het zinvol zijn om frequenter te evalueren en kan de evaluatie gedaan worden na 3 of 6 maanden.

Is de situatie van een deelnemer vrij stabiel (bijvoorbeeld bij volwassenen met een verstandelijke beperking) dan kan een termijn van een 6 of 12 maanden passend zijn. Hierover maakt de zorgboerderij met de deelnemer, en indien van toepassing andere betrokken, een afspraak die aansluit bij de situatie en wensen van de deelnemer.

4.2 Ring 2: Ervaringen ophalen

Binnen de tweede ring staat het ophalen van ervaringen van deelnemers en eventuele andere betrokkenen¹⁰ centraal. Het gaat om een overzicht van de ervaringen van de deelnemers en betrokkenen en de samenhang daartussen.

Deze ring beperkt zich niet tot het meten van tevredenheid in cijfers, maar gaat over zicht krijgen op de beleving van de zorg en ondersteuning vanuit verhalen (narratief onderzoek). Het gaat over ontdekken wat de deelnemers en de andere betrokkenen dagelijks ervaren en wat ze daarin belangrijk vinden. Binnen deze ring wordt duidelijk hoe deelnemers de kernwaarden beleven en welk verhaal ze vertellen als ze thuiskomen of 's avonds aan de eettafel zitten.

4.2.1 Zo zie je dit terug op de zorgboerderij

De toepassing van deze tweede ring zie je terug in verschillende onderdelen. Belangrijk is natuurlijk de sfeer, waarin de zorgboerderij laat zien open te staan voor feedback en iedereen zich veilig voelt om zich uit te spreken. Daarnaast heeft de zorgboerderij manieren georganiseerd om ervaringen op te halen, zoals een vorm van ervaringsonderzoek en vaste inspraakmomenten voor deelnemers en indien van toepassing ook voor andere betrokkenen¹¹.

4.2.2 Wat mag je minimaal verwachten

Elke zorgboerderij zet zich in om ervaringen (narratief onderzoek) en/of feedback van deelnemers en eventuele andere betrokkenen¹² op te halen. Omdat het voor deelnemers en betrokkenen spannend kan zijn zich uit te spreken, wordt minimaal één keer per jaar een ervaringsonderzoek uitgevoerd waarbij er extra aandacht is voor voldoende veiligheid om zich uit te spreken. De gelegenheid om anoniem aan een onderzoek deel te nemen of het inzetten van iemand van buiten de dagelijkse begeleiding van de boerderij, kunnen daaraan bijdragen.

Daarnaast zijn er vaste momenten waarop deelnemers en/of wettelijke vertegenwoordigers gezamenlijk inspraak hebben over hoe het gaat op de zorgboerderij en de kwaliteit van zorg die geleverd wordt. Dit gebeurt bijvoorbeeld tijdens inspraakavonden, keukentafelgesprekken of bewoners-overleggen waarin met elkaar gesproken kan worden over de kernwaarden: welke kernwaarden zijn belangrijk, welke worden duidelijk ervaren en welke zouden versterkt kunnen worden? Ook de uitkomsten van de ervaringsonderzoeken en eventuele acties die daaruit voortvloeien kunnen worden besproken.

Wanneer er ook andere betrokkenen zijn, zoals mantelzorgers en naasten, dan zijn er ook met hen afspraken over de wijze waarop zij hun stem kunnen laten horen.

¹⁰ Zie toelichting onder 9

¹¹ Zie toelichting onder 9

¹² Zie toelichting onder 9

Uitgangspunten bij methoden om ervaringen op te halen

Een zorgboer kan kiezen uit verschillende methoden voor het ophalen van ervaringen. De volgende criteria helpen de zorgboer om (een) geschikte methode(n) te kiezen:

- Met behulp van de gekozen methode(n) worden ervaringen direct bij deelnemers en/of hun naasten worden opgehaald aan de hand van vragen, een gesprek of observatie.
- In de gekozen methode(n) is er extra aandacht voor de veiligheid van deelnemers om zich vrij uit te kunnen spreken.
- In de gekozen methode(n) krijgen alle deelnemers en/of hun naasten de gelegenheid deel te nemen en hun ervaringen te delen.
- Met de gekozen methode(n) worden minimaal 1 keer per jaar ervaringen opgehaald.
- De methode stelt de zorgboerderij in staat om de geanonimiseerde uitkomsten van de metingen en datgene dat de zorgboerderij hiervan heeft geleerd te delen met de deelnemers, eventuele betrokkenen en in het kwaliteitsverslag.

4.3 Ring 3: Reflecteren en leren

Deze derde ring gaat over het reflecteren op de kwaliteit van zorg door begeleiders en het omzetten van inzichten en lessen in concrete acties. Het reflecteren en leren speelt zich af op verschillende niveaus. Namelijk op het niveau van:

- de individuele begeleider;
- het team op de zorgboerderij en/of team rondom de deelnemer;
- de zorgboer in de rol als verantwoordelijke;
- van de zorgboerderij als organisatie.

Onderwerpen om op te reflecteren en van te leren zijn:

- ervaringen in het zorgproces met de individuele deelnemer;
- de mate waarin de kernwaarden door deelnemers beleefd worden;
- de uitkomsten van de ervaringsonderzoeken;
- de inbreng uit de inspraakmomenten;
- eventuele incidenten en klachten.

Daarbij gaat het zowel om het ontdekken van wat goed gaat en dat behouden, als om het ontdekken van wat beter kan en dat verbeteren.

Een persoon, team of zorgboerderij is zich niet van alles bewust, er zijn zogenaamde blinde vlekken. Het betrekken van personen van buiten het team en de eigen zorgboerderij is daarom onmisbaar om zicht te krijgen op deze blinde vlekken. Het reflecteren met 'een blik van buiten' is daarom onderdeel van deze ring.

4.3.1 Zo zie je dit terug op de zorgboerderij

Daar waar sprake is van reflecteren en leren is een open houding zichtbaar: er is bij de zorgboer en alle begeleiders bereidheid om feedback te ontvangen, te geven en om naar het eigen aandeel te kijken. Dit kan alleen binnen een veilig leerklimaat voor alle betrokkenen op de zorgboerderij, waarbinnen er ruimte is om je kwetsbaar op te stellen, fouten te kunnen maken en deze te mogen bespreken zonder erop afgerekend te worden.

De zorgboer is hiervoor verantwoordelijk en zorgt ervoor dat er duidelijke afspraken over zijn en dat er structureel tijd voor is vrijgemaakt. Dit zie je bijvoorbeeld terug in afspraken over het melden van incidenten en periodiek werkoverleg. In het werkoverleg worden onderwerpen besproken als:

- het proces rondom de individuele deelnemer;
- de beleving van de kernwaarden door deelnemers;
- de uitkomsten van de ervaringsonderzoeken;
- de inbreng uit de inspraakmomenten;
- eventuele incidenten en klachten.

Voor het kunnen reflecteren op blinde vlekken, wordt een netwerk van personen buiten de zorgboerderij ingezet. Dit netwerk wordt ingezet om op een methodische wijze te reflecteren op de kwaliteit van de zorg en ondersteuning. Het resultaat van deze ring is dat de zorgboerderij als organisatie en de begeleiders zich zowel individueel als als team voortdurend ontwikkelen. Zij versterken wat goed gaat en verbeteren wat beter kan.

Leiderschap

De zorgboer heeft als eindverantwoordelijke een belangrijke rol met betrekking tot het zorgen voor een goed leerklimaat. De zorgboer schept de randvoorwaarden die hiervoor nodig zijn aan de hand van:

- een duidelijke visie op de invulling van de kernwaarden en de kwaliteit van zorg, opgesteld in samenspraak met de deelnemers en begeleiders;
- een open houding waarmee hij ruimte geeft om in gesprek te gaan en in samenspraak beslissingen te nemen;
- het faciliteren van randvoorwaarden zoals de beschikbaarheid van voldoende professionals, een goede samenwerking met een ondersteunend netwerk van externe zorgprofessionals, mogelijkheden voor (bij)scholing en persoonlijke en professionele ontwikkeling
- ruimte, tijd en middelen om samen te kunnen reflecteren;
- het bewaken van de kwaliteit en veiligheid van de zorg met behulp van het kwaliteitsmodel in dit kader.

4.3.2 Wat mag je minimaal verwachten?

Er is sprake van een veilig werk- en leerklimaat voor alle betrokkenen op de boerderij. Voor iedereen is zichtbaar en herkenbaar dat vragen gesteld mogen worden, feedback welkom is, eventuele onvrede geuit mag worden en dat ongewenste gebeurtenissen en incidenten worden besproken. Minimaal vier keer per jaar is er een vorm van werkoverleg met de zorgboer en begeleiders waarin er voldoende tijd en ruimte is om samen te reflecteren, te leren en afspraken te maken over de acties die daaruit voortvloeien. In dit werkoverleg wordt er gereflecteerd op:

- de realisatie van kernwaarden;
- het maatwerk, de veiligheid en eventuele risico's van deelnemers;
- de uitkomsten naar aanleiding van ervaringsonderzoeken en inspraakmomenten;
- eventuele incidenten en klachten;
- de eigen kennis en vaardigheden: de eigen (vak)bekwaamheid;
- de voortgang van ingezette acties naar aanleiding van eerdere reflecties.

De zorgboerderij beschrijft wat zij leert van deze reflectie en zet deze lessen om in concrete acties die daarna ook weer onderwerp van reflectie worden.

Daarnaast vindt er minimaal één keer per jaar een vorm van reflectie plaats met één of meer externe(n) op één of meer van bovengenoemde onderwerpen. Deze reflectie vindt gestructureerd/methodisch plaats. Dit kan in de vorm van een bedrijfsbezoek door één of meer personen van buiten de boerderij, externe intervisie of een externe audit. In het kwaliteitsverslag (ring 4) beschrijft de zorgboerderij de resultaten hiervan inclusief de inzichten en/of acties die daaruit zijn voortgekomen.

4.4 Ring 4: Kwaliteitsverslag

De vierde en laatste ring gaat over het laten zien van de identiteit van de zorgboerderij. Het gaat over laten zien wat er goed gaat, waaraan wordt gewerkt en hoe er op die manier continu gewerkt

wordt aan goede en veilige zorg. Het gaat om het beschrijven en zichtbaar maken van de kernwaarden en de ontwikkeling van en op de zorgboerderij.

Het kwaliteitsverslag dat binnen deze ring wordt gemaakt, is het visitekaartje van de zorgboerderij en de verantwoording naar de deelnemers, betrokkenen en opdrachtgevers zoals budgethouders, gemeenten en zorgkantoren.

4.4.1 Zo zie je dit terug op de zorgboerderij

Elk jaar maakt de zorgboer een openbaar kwaliteitsverslag dat is opgebouwd aan de hand van een aantal vaste thema's. Deze thema's worden hieronder beschreven.

4.4.2 Wat mag je minimaal verwachten?

Elke zorgboerderij publiceert jaarlijks een openbaar kwaliteitsverslag waarin de ontwikkeling van en op de zorgboerderij wordt beschreven aan de hand van de volgende thema's:

- Reflectie op de kwaliteit van het individuele zorgproces en de manier waarop kernwaarden tot hun recht komen (ring 1).
- Reflectie op de uitkomsten en de keuzes/acties naar aanleiding van de input uit de onderzoeken naar deelnemer-ervaringen en de inspraakmomenten (ring 2).
- Reflectie op het thema veiligheid en eventuele incidenten en klachten waar de zorgboerderij het afgelopen jaar mee te maken kreeg (ring 3).
- Reflectie op de ontwikkelingen ten aanzien van het functioneren en de vakbekwaamheid van het team op de zorgboerderij (ring 3).
- Reflectie op de uitkomsten van bedrijfsbezoek door één of meer externe personen (ring 3).
- Reflectie op de ingezette acties uit het voorgaande jaar en een beschrijving van geplande acties naar aanleiding van de reflectie op voorgaande thema's (ring 4).

In het verslag is er sprake van een mix van verhalen en cijfers. Het gaat om concrete verhalen van deelnemers en andere betrokkenen die op verschillende manieren gebruikt kunnen worden, zoals: casussen, citaten, anekdotes, foto's, filmpjes. Deze verhalen krijgen context door een onderbouwing met cijfers en cijfers krijgen betekenis aan de hand van deze concrete verhalen.

Kwaliteitsverslag

Vragen die in een kwaliteitsverslag bijvoorbeeld aan de orde kunnen komen zijn:

- In hoeverre worden de kernwaarden ervaren door deelnemers?
- Hoe weet ik dat de zorgboerderij echt maatwerk levert?
- Wat heb ik geleerd van deelnemers en andere betrokkenen?
- In hoeverre is het veilig op mijn boerderij? Wat heb ik geleerd van dingen die misgingen?
- Hebben de begeleiders op de zorgboerderij de juiste houding, kennis en vaardigheden om aan alle deelnemers de zorg te bieden die zij nodig hebben?
- Wat hebben mensen van buiten mijn boerderij mij geleerd over hoe het op de zorgboerderij gaat? En hoe gebruik ik die informatie in het voordeel van de deelnemers, de betrokkenen, mijzelf en de zorgboerderij als geheel?
- Wat wilde ik graag bereiken en is me dat gelukt? Wat wil ik bereiken in de toekomst en hoe ga ik dat doen?

5. Positie van het kwaliteitskader

5.1 Samenhang

Binnen het zorglandschap zijn er naast dit kwaliteitskader meer normen en instrumenten, zoals de wet- en regelgeving, waar de zorgboer rekening mee moet houden. In deze paragraaf staat beschreven hoe dit kwaliteitskader zich hiertoe verhoudt.

5.1.1 Kwaliteitskaders

Dit kwaliteitskader beoogt de nieuwe kwaliteitsstandaard te zijn voor alle zorgboerderijen in Nederland. Het is een volwaardig alternatief voor de kwaliteitskaders die gelden binnen de langdurige zorg, zoals het Kwaliteitskompas Gehandicaptenzorg en het Kwaliteitskader Verpleeghuiszorg (in de toekomst Kwaliteitskompas Ouderenzorg).

Binnen het sociaal domein zijn er geen landelijk geregistreerde kwaliteitsstandaarden maar worden kwaliteitseisen regionaal uitgewerkt en vastgesteld in contracten. Voor de Jeugdzorg is in het Kwaliteitskader Jeugd de Norm verantwoorde werktoedeling uitgewerkt. Hierin is opgenomen in welke situaties en/of voor welke werkzaamheden een geregistreerde professional moet worden ingezet. Het Kwaliteitskader voor de zorglandbouw is een aanvulling op dit kwaliteitskader voor de Jeugdzorg en kan binnen de contracten in het sociaal domein als aanvullende norm worden gesteld voor zorg die vanuit de Jeugdwet en/of de Wet maatschappelijke ondersteuning geleverd wordt door zorgboerderijen.

5.1.2 Kwaliteitskeurmerken

De zorglandbouw heeft een eigen onafhankelijk keurmerk, het keurmerk 'Kwaliteit laat je zien', daarnaast zijn er in de zorg nog andere keurmerken die zorgboeren gebruiken om de kwaliteit op hun zorgboerderij aan te tonen. Er zijn ook zorgboerderijen die ervoor kiezen te voldoen aan de wet- en regelgeving zonder dit te laten controleren via een keurmerk. Hoewel dit kader wel als doel heeft om te zorgen voor de borging van kwalitatief goede zorg op zorgboerderijen, is het niet hetzelfde als een keurmerk. Dit kader is de visie op kwaliteit van zorg van waaruit keuzes met betrekking tot het kwaliteitsmanagementsysteem en de invulling van de normen uit een keurmerk worden gemaakt. In een keurmerk worden deze keuzes beoordeeld en wordt gecontroleerd of aan de normen van het betreffende keurmerk is voldaan.

5.1.3 Wet- en regelgeving

Er is binnen de zorg veel wet- en regelgeving van toepassing die ook als doel heeft om de kwaliteit van zorg de waarborgen. Dit kwaliteitskader is niet bedoeld als vervanging voor de bestaande wet- en regelgeving die op zorgboerderijen van toepassing is. Wel kan dit kader aan de hand van de beschrijving van de 'Kracht van de zorglandbouw' en het kwaliteitsmodel richtinggevend zijn bij de praktische invulling van de wet- en regelgeving.

5.2 Implementatie

Dit kwaliteitskader is een levend document, dat voortdurend in ontwikkeling is. In juni 2022 is het kwaliteitskader gelanceerd. Na deze start is het kwaliteitskader aan de hand van ervaringen van deelnemers, zorgboeren en stakeholders geëvalueerd en in juni 2023 op enkele punten verduidelijkt. Deze paragraaf beschrijft de ontwikkeling, de evaluatie en de doorontwikkeling van dit kwaliteitskader.

5.2.1 Ontwikkeling en eerste evaluatie

Vanaf de start van de ontwikkeling van dit kwaliteitskader in 2019 tot aan de evaluatie in 2023 zijn er diverse partijen¹³ betrokken. De stuurgroep van het project 'Kracht van de zorglandbouw' heeft toegezien op de ontwikkeling en uitvoering.

Verschillende klankbordgroepen, waaronder een Expertgroep ervaringsdeskundigen (deelnemers/mantelzorgers), hebben de belangrijkste input geleverd voor het kader, samen met het onderzoek¹⁴ naar de kernwaarden binnen de zorglandbouw. Vanaf het najaar van 2021 zijn onderdelen van dit kwaliteitskader in regionale pilots getest en verder uitgewerkt.

Op 2 juni 2022 is het kader gelanceerd en kwam het samen met een praktische toolkit beschikbaar voor alle zorgboerderijen in Nederland. In 2023 is het kwaliteitskader op enkele punten verduidelijkt en vastgesteld voor de periode 2023 tot 2028.

5.2.2 Doorontwikkeling

In de periode van 2023 tot 2028 zal het kwaliteitskader verder worden doorontwikkeld. Een van de vragen die daar een plek in krijgt, is de vraag met betrekking tot registratie van het kwaliteitskader in het Kwaliteitsregister van het Zorginstituut Nederland. Binnen deze vraagstelling worden de volgende opties verkend:

- Registratie van dit kwaliteitskader als onderdeel van het Kwaliteitskompas Gehandicaptenzorg, in combinatie met verbreding van de reikwijdte van het Kwaliteitskompas Gehandicaptenzorg. De Federatie landbouw en zorg en de stuurgroep Kwaliteitskompas Gehandicaptenzorg zijn hiervoor een samenwerking aangegaan¹⁵.
- Doorontwikkeling van dit kader naar een geregistreerd kwaliteitskader voor de hele kleinschalige en domeinoverstijgende zorg. Hierover worden gesprekken gevoerd met het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en andere brancheorganisaties voor de kleinschalige zorg.
- Registratie als zelfstandig kwaliteitskader. Deze optie zal worden verkend wanneer voorgaande opties zijn afgevallen.

Parallel aan bovenstaande opties wordt ook gestreefd naar een opname van dit kwaliteitskader in de contractstandaarden binnen het sociaal domein.

Deze doorontwikkeling zal geleid worden door de Federatie Landbouw en zorg. De stappen die binnen deze doorontwikkeling worden gezet, worden getoetst bij een klankbordgroep van deelnemers, vertegenwoordigers en/of mantelzorgers, een klankbordgroep van zorgboeren en de stakeholders.

¹³ Zie bijlage 3 voor een overzicht van betrokken partijen.

¹⁴ [Hassink, J, 2022. De kracht van de zorgboerderij; Welke kwaliteiten vinden deelnemers belangrijk. Wageningen, Wageningen University & Research](#)

¹⁵ Zie artikel: [Gehandicaptenzorg en zorglandbouw werken samen aan kwaliteit](#)

5.2.3 Academie van de zorglandbouw

De implementatie van dit kwaliteitskader wordt sinds oktober 2022 ondersteund met een scholingsaanbod vanuit de Academie van de zorglandbouw¹⁶. Via deze academie worden diverse trainingen aangeboden waarin de kernwaarden en het toepassen van de ringen uit het kwaliteitsmodel zijn opgenomen. Het aanbod bestaat o.a. uit een introductie cursus voor het starten van een zorgboerderij, zorginhoudelijke trainingen, opleidingen over wet- en regelgeving, trainingen voor het bijhouden en ontwikkelen van vaardigheden in de zorg, intervisie en reflectiemethoden, etc. De leervormen binnen dit aanbod zijn divers: e-learning, blended learning, online cursussen en fysieke groepstrainingen.

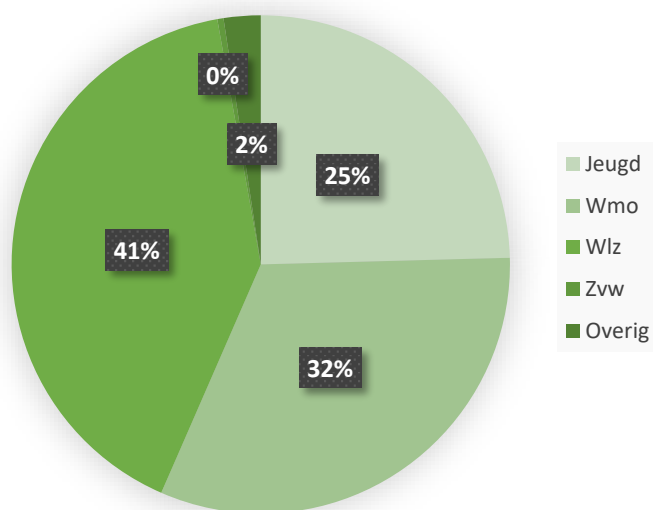
¹⁶ www.zorgboerenacademie.nl

Bijlage 1: Zorglandbouw in beeld

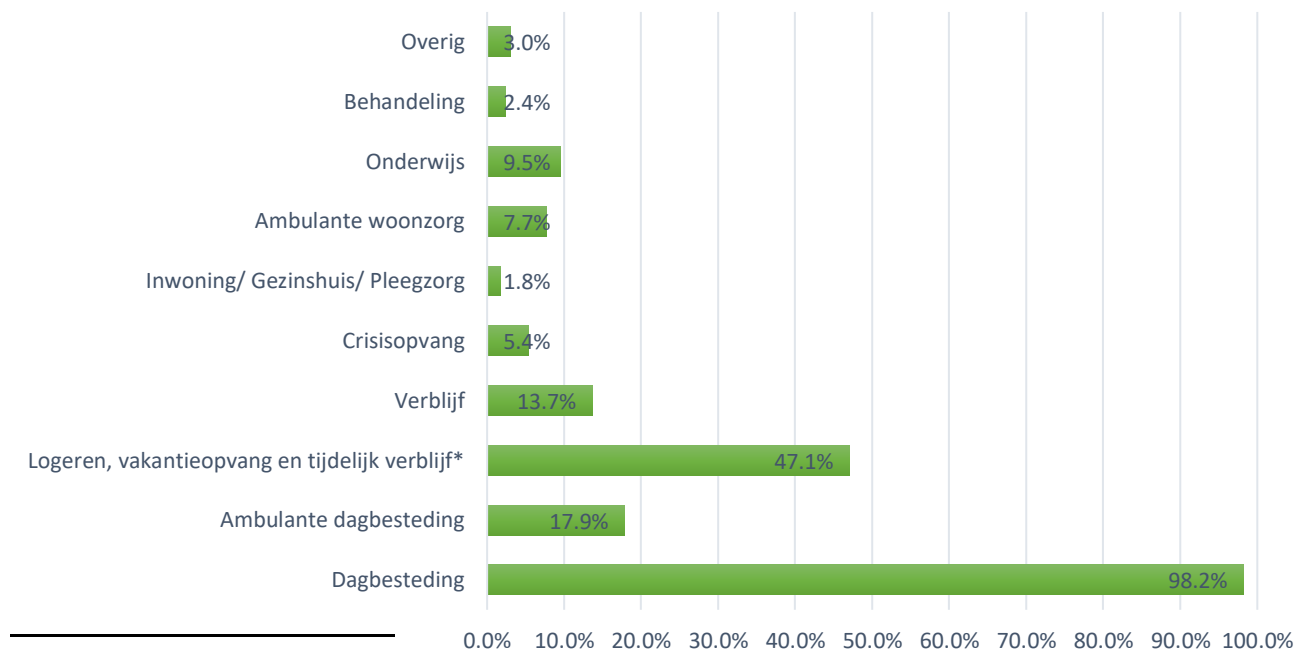
Aantal zorgboerderijen en deelnemers¹⁷

Aantal zorgboerderijen in Nederland	1.300
Aantal deelnemers op zorgboerderijen in Nederland	30.000

Verdeling over de zorgwetten¹⁸

Zorgaanbod op zorgboerderijen¹⁹

¹⁷ [Meulen, van der, H.A.B. et al., 2022. Kijk op multifunctionele landbouw; Omzet 2007-2020. Wageningen, Wageningen University & Research, Rapport 2022-030.](#)

¹⁸ Gegevens uit onderzoek Kengetallen Federatie Landbouw en Zorg 2021

¹⁹ Gegevens uit onderzoek Kengetallen Federatie Landbouw en Zorg 2021

Bijlage 2: Verschillen met het Kwaliteitskompas Gehandicaptenzorg

Het Kwaliteitskader Gehandicaptenzorg 2017-2022 is het vertrekpunt geweest bij de totstandkoming van het Kwaliteitskader voor de zorglandbouw omdat in dit kader leren en reflecteren centraal stond. In 2023 is het Kwaliteitskader Gehandicaptenzorg geactualiseerd tot het Kwaliteitskompas Gehandicaptenzorg 2023-2028. In deze bijlage staat beschreven op welke punten het Kwaliteitskader voor de zorglandbouw verschilt van het nieuwe Kwaliteitskompas Gehandicaptenzorg.

Eigen terminologie

Tijdens de gesprekken met de deelnemers, naasten en zorgboeren werd duidelijk dat de juiste taal heel belangrijk is als het gaat om het praten over kwaliteit. De woordkeuze is belangrijk om ervoor te zorgen dat alle partijen elkaar begrijpen en zich ook aangesproken voelen.

Eind 2021 kwam dit ook naar voren in het advies²⁰ over de doorontwikkeling van het Kwaliteitskader Gehandicaptenzorg van de Universiteit van Utrecht. In het Kwaliteitskader voor de zorglandbouw zijn bepaalde termen uit het Kwaliteitskader Gehandicaptenzorg 2017-2022 daarom vervangen en wijken af van de nieuwe termen in het nieuwe Kwaliteitskompas: 'bouwstenen' zijn 'ringen', 'onderzoek naar cliëntervaringen/ onderzoek naar de ervaringen van mensen met een beperking' is 'ervaringen ophalen', 'zelfreflectie in teams/ professionele ontwikkeling' is 'reflecteren en leren', 'kwaliteitsrapport/ kwaliteitsbeeld en voortgangsbericht' is 'kwaliteitsverslag' en 'externe visitatie' is 'een blik van buiten'.

Eigen vormgeving

Net zoals dat het belangrijk is om taal te vinden die past bij de deelnemers, naasten en zorgboeren, zo is het ook belangrijk om te zorgen voor beelden die begrepen worden en de juiste associatie oproepen.

Omdat deelnemers en zorgboeren zich niet aangetrokken voelden tot het model met de bouwstenen is ervoor gekozen om het kwaliteitsmodel in het Kwaliteitskader voor de zorglandbouw anders weer te geven. Op verzoek van deelnemers, naasten en zorgboeren is gekozen voor een model waarin de kracht van de zorglandbouw een meer centrale positie heeft gekregen.

Reikwijdte

Het Kwaliteitskompas Gehandicaptenzorg heeft betrekking op de gehandicaptenzorg die valt onder de Wet langdurige zorg exclusief de leveringsvormen volledig pakket thuis (VPT) en modulair pakket thuis (MPT). Ook het sociaal domein (Wmo en Jeugdwet) vallen officieel (nog) niet onder de reikwijdte van het Kwaliteitskompas.

Het Kwaliteitskader voor de zorglandbouw is nadrukkelijk ontwikkeld en bedoeld voor alle zorg en ondersteuning die op zorgboerderijen wordt geleverd en is daarom domein overstijgend. Het Kwaliteitskader voor de zorglandbouw omvat langdurige zorg, zorg binnen het sociaal domein in alle

²⁰ [Schiffelers, Kuiper en Van der Spek, 2021. Samen voor Sectorontwikkeling. Utrecht, Universiteit Utrecht](#)

leveringsvormen. De stuurgroep van het Kwaliteitskompas Gehandicaptenzorg heeft de intentie uitgesproken om het kwaliteitskompas zoveel mogelijk domeinoverstijgend en leveringsvorm vrij te laten zijn en zoeken daarom de samenwerking met dit kwaliteitskader.

Maatwerkafspraken voor evaluaties

Vanwege de diversiteit van de verschillende doelgroepen die zorg ontvangen op zorgboerderijen, is besloten om met betrekking tot de evaluatie van het ondersteuningsplan niet te kiezen voor het uitgangspunt van minimaal één keer per half jaar, maar de nadruk te leggen op het kiezen van een passende termijn in overleg met de deelnemer en de naasten met daarbij een minimum van één keer per jaar.

Jaarlijks ervaringen meten

Door de kleinschaligheid kunnen onderzoeken naar deelnemer-ervaringen vaak sneller worden afgerond dan binnen grote instellingen. Daarnaast kunnen kleinschalige organisaties, door de kleinere teams en korte lijnen, eventuele verbeteracties vaak sneller uitvoeren dan grote instellingen. Jaarlijks ervaringen meten is daarom passender voor kleinschalige organisaties dan eens per twee jaar. Daar staat tegenover dat er niet gekozen hoeft te worden uit vooraf geselecteerde instrumenten, die zijn vastgelegd in de zogenaamde Waaier Cliëntervaringsinstrumenten. Dit geeft kleine organisaties de mogelijkheid om eenvoudige instrumenten te gebruiken voor hun meting als deze voldoen aan een aantal criteria (zie 4.2.2).

Blik van buiten

Externe visitatie of de blik van buiten is in het Kwaliteitskompas opgenomen onder bouwsteen 4 Inzicht in kwaliteit. Om nog meer te benadrukken dat het doel is om te reflecteren op zogenaamde blinde vlekken en daarvan te kunnen leren is dit onderdeel in het Kwaliteitskader voor de zorglandbouw geplaatst onder ring 3 Leren en Reflecteren.

Doordat de Blik van buiten een minder formeel karakter kent en hierdoor laagdrempeliger te organiseren is, is er daarnaast ook gekozen voor een jaarlijkse frequentie in plaats van een frequentie van eens per twee jaar. Bij de totstandkoming van deze keuze hebben de kleinschaligheid en het sneller kunnen doorvoeren van verbeteracties ook een rol gespeeld.

Kwaliteitsverslag

In het Kwaliteitskompas is het jaarlijkse kwaliteitsverslag losgelaten en is gekozen voor een Kwaliteitsbeeld in combinatie met een voortgangsbericht. Deze wijziging geeft zorgaanbieders de kans om zelf een vorm en invulling te kiezen die bij hen past en is er een mogelijkheid om te differentiëren. In het Kwaliteitskader voor de zorglandbouw is gekozen voor een jaarlijks kwaliteitsverslag.

Bijlage 3: Overzicht betrokken partijen

Betrokken partijen

Hieronder volgt een overzicht van partijen die betrokken zijn bij de ontwikkeling van dit kwaliteitskader.

Expertgroep ervaringsdeskundigen

Deze groep bestond uit vier deelnemers die zorg ontvangen op een zorgboerderij en vier mantelzorgers met een naaste die zorg ontvangt van de zorgboerderij. Zij vertegenwoordigen het perspectief van de deelnemer.

Expertgroep Kwaliteit

Deze groep van tien personen bestond uit kwaliteitsmedewerkers van zorgboerderijen of regionale inkooporganisaties, een jurist en een kwaliteitsonderzoeker van het RIVM.

Expertgroep Scholing

Deze groep van tien personen bestond uit experts op het gebied van scholing op zorgboerderijen.

Klankbordgroep zorgboeren

Deze groep bestond uit 21 personen. De groep is samengesteld uit zorgboeren en personen die werken voor zorgboerderijen. Het ging daarbij om zorgboerderijen die aangesloten zijn bij de Federatie Landbouw en Zorg, maar ook om zorgboerderijen die niet aangesloten waren.

Onderzoeksteam Wageningen University & Research

Deze groep heeft onderzoek gedaan naar de kernwaarden binnen de zorglandbouw en bestond uit een hoofdonderzoeker en twee studenten van Wageningen University & Research.

Betrokken stakeholders

Via persoonlijke gesprekken en via de stakeholdersbijeenkomst zijn belanghebbende partijen betrokken bij de ontwikkeling van het kader. Het gaat hierbij om de volgende partijen:

- Ministerie Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- Zorginstituut Nederland
- Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd
- Zorgverzekeraars Nederland
- Vereniging Nederlandse Gemeenten
- Stuurgroep Kwaliteitskader Gehandicaptenzorg
- Stuurgroep Kwaliteitskader Verpleging en Verzorging

Overige betrokkenen

Via een landelijke enquête en een aantal meepraat- en bijpraatsessies is ook aan andere geïnteresseerden de gelegenheid geboden om input en feedback te leveren op dit kwaliteitskader.

Project 'Kracht van de zorglandbouw'

Het Kwaliteitskader voor de Zorglandbouw is ontwikkeld binnen het Project 'Kracht van de zorglandbouw' van ZonMW²¹. Dit project stond onder leiding van een stuurgroep met vertegenwoordigers van relevante partijen:

Partijen Stuurgroep project 'Kracht van de zorglandbouw'

- Federatie Landbouw en Zorg: brancheorganisatie zorgboerderijen (in de rol van voorzitter)
- Twee wettelijke vertegenwoordigers als vertegenwoordiging deelnemers
- Per Saldo: Vereniging van mensen met een pgb
- Stichting Landzijde: Overkoepelende organisatie van aangesloten zorgboerderijen in Noord-Holland
- Een zorgboer als vertegenwoordiger van onafhankelijke zorgboerderijen

²¹ [De kracht van de zorglandbouw \(oude titel: Op weg naar Zorglandbouw 2.0, Projectnummer 639003201\)](#)

Colofon

Dit is een uitgave van Federatie Landbouw en Zorg, ontwikkeld met steun van ZonMW.

E-mail: federatie@zorgboeren.nl

Website: www.zorgboeren.nl

Naarden, Juni 2023

Tekst: M. de Wilde, in opdracht van Federatie Landbouw en Zorg

Vormgeving: A. Kreune en R. Zijlstra, ipsis

Federatie
**Landbouw
en Zorg**

Dit project werd mede mogelijk gemaakt door:

ZonMw